

Trender og fremtidsutsikter i internasjonal terrorisme

Presentasjon for Forsvarspolitisk utvalg, 8. november 2006
Thomas Hegghammer, Forsvarets forskningsinstitutt

La meg aller først takke utvalget på vegne av terrorismeforskerne på FFI for invitasjonen til dette møtet. Vi setter veldig stor pris på å få bidra til debatten om hvordan Forsvaret skal se ut i framtiden.

Før jeg begir meg inn på substansen i foredraget vil jeg bare si noen ord om miljøet på FFI, slik at dere vet hvem det er som snakker til dere og hva vi bygger våre vurderinger av fremtiden på. Det er tre ting dere bør vite. Det første er at vi bedriver *ren akademisk forskning*. Vi bruker åpne kilder og publiserer i akademiske tidsskrifter. Mens etterretningstjenestene har et kortsiktig og taktisk fokus, er vi interesserte i de lange historiske prosessene og de generelle mekanismene. Det andre er at vi driver først og fremst *aktørorientert forskning på radikale islamistbevegelser*. Vi jobber primært med å forstå hvordan militante islamistiske aktører tenker, opererer og rekrutterer. Det tredje jeg vil nevne er at min kollega Brynjar Lia har skrevet en bok med tittelen "*Globalisation and the Future of Terrorism*" (Routledge, 2005) som er et systematisk forsøk på å spå om terrorismens fremtid. Jeg oppfordrer utvalgsmedlemmene til å lese denne boken.

Jeg skal ta for meg noenlunde samme tema som Brynjars bok, men på 20 minutter. Innlegget er delt i tre. Først skal jeg snakke om trendene vi har sett de siste årene, så om fremtidsutsiktene for de neste 10-20 årene, og så om implikasjonene for norsk sikkerhet og forsvar. Mitt hovedbudskap er at det sannsynligvis vil bli mer internasjonal terrorisme i framtiden, og at den såkalte globale jihadismen vil være med oss i lang tid fremover, men at det i et langt perspektiv vil tilkomme nye ideologier og aktører.

Når det gjelder de langsiktige trendene, altså det som har skjedd de siste ca 20 årene, så er de sikkert velkjent for de fleste. Jeg kan nevne fem av de viktigste:

- Antallet internasjonale terroraksjoner har gått gradvis ned, mens dødeligheten per aksjon har gått opp
- Massedrapsaksjoner og selvmordsaksjoner er blitt vanligere
- Statssponsing har opphørt og at støttevirksomhet er privatisert
- Den internasjonale palestinske terrorismen og venstreradikalismen i Europa har forsvunnet, mens den islamistiske terrorismen har vokst
- Den militante islamismen har fått en ny antivestlig gren, såkalt "global jihadisme"

Det er også viktig å fremheve det som har skjedd siden 2001, og her vil jeg også nevne fem trender:

- Organisasjonen al-Qaida, altså de ca 500 personene som drev treningsleirene i Afghanistan og koordinerte de store aksjonene mellom 1998 og 2001, er blitt vesentlig *svakket* fordi de mistet sitt fristed og mye nøkkelpersonell
- Nettverket al-Qaida, altså de mellom 3,000 og 10,000 menneskene som var innom treningsleirene eller hadde perifer kontakt med Bin Ladin, er *oppsplittet* i regionale klynger, fordi det har blitt vanskeligere å holde kontakt over landegrensene
- Den globale jihadismen som ideologi er blitt *sterkere*, fordi Vesten har startet nye konflikter (Irak, Afghanistan) uten å løse de gamle (Palestina og Tsjetsjenia), og fordi det foregår en kulturell polarisering mellom muslimer og ikke-muslimer, spesielt i vestlige land
- Vi ser *færre terrorkampanjer* av organiserte grupper og *flere ad-hoc* aksjoner av miljøer som oppstår ubemerket, utfører én aksjon, for så å forsvinne
- Internett er blitt meget viktig for fenomenet militant islamisme, som møtested, som distribusjonskanal for propaganda, og som database for ideologiske tekster og taktisk informasjon. Propagandaen blir stadig mer audiovisuell og nærmer seg stadig sann tid

Så til del to, nemlig fremtidsutsiktene. Det sier seg selv at mine bemerkninger utgjør spekulasjoner, så jeg skal ikke kjede dere med akademiske forbehold. Men jeg må få understreke at terrorisme er spesielt vanskelig å forutsi fordi hendelsene er så få og aktørene er så små. Det innebærer at tilfeldigheter og irrasjonelle valg spiller en viktigere rolle i terrorismens verden enn i andre deler av verdenspolitikken. Det er for eksempel mye lettere å forutsi en krig eller en revolusjon enn et terrorangrep.

Jeg skal organisere mine tanker rundt de tre viktigste analysenivåene som brukes i forklaringer av terrorgruppers utvikling, nemlig *struktur*, *ideologi* og *operasjonaliseringsevne*. Med struktur mener jeg de reelle forholdene som gir grunnlag for misnøye. Med ideologi mener jeg de tanke-systemene som brukes til å tolke de reelle forholdene og artikulere rasjonaler for handling. Med operasjonaliseringsevne mener jeg de faktorene som gjør det mulig å omsette ideologien til handling. Mitt postulat er at terrorismens framtid avhenger av utviklingstrekk innenfor hvert av disse tre områdene.

På det strukturelle planet vil jeg nevne fire utviklingstrekk med implikasjoner for terrorisme: Det første er at de sentrale terrorisme-genererende konfliktene som Palestina, Irak, Afghanistan, Kashmir, Sri Lanka, Colombia etc vil være med oss i lang tid – dvs minst 10 år – fremover. I tillegg vil det komme nye konflikter vi ikke kjenner i dag.

Det andre er at verden vil forbli unipolær, men regionale maktsentra (Asia, Sør-Amerika) vil føre til en moderat svekkelse av USAs hegemoni. Dette betyr at mange radikale grupper også i fremtiden vil ha et anti-hegemonisk preg. Samtidig det kunne bli mer uro og mer spillerom for terrorister i de områdene hvor den amerikanske innflytelsen svekkes.

Det tredje er at sosioøkonomiske spenninger i og mellom land vil bli større som en følge av økte økonomiske ulikheter. Dette øker potensialet for konflikt og terrorisme, særlig hvis ulikhetene faller langs etniske/kulturelle/religiøse skillelinjer, noe de sannsynligvis vil gjøre.

Det fjerde er at det vil bli økt migrasjon i og mellom land. Dette vil skape flere diasporamiljøer og mer globale nettverk, noe som betyr at terrorgrupper vil bli enda mer transnasjonale. I tillegg vil urbaniseringen øke, noe som både vil øke grobunnen for terror – terrorisme er nemlig et urbant fenomen – og føre til mer urban krigføring.

På det ideologiske planet er det vanskeligere å spå, men jeg kan gjøre to observasjoner. Det første er at den pan-islamske nasjonalismen neppe vil svekkes de nærmeste 5-10 årene. Det er denne nasjonalismen – tanken om at alle muslimer er et folk, at folket er truet, og at hele folket må forsvare islams territorium – som ligger under den globale jihadismen. Denne nasjonalismen vokser på lidelsessymboler (Palestina, Tsjetsjenia, Irak, Guantanamo, Abu Ghraib) som det fortsatt vil være mange av i fremtiden. Mediautviklingen gjør det også lettere å skape og manipulere slike lidelsessymboler. Når i tillegg islamofobien øker i vesten, ligger mye til rette for en kulturell polarisering. Dette betyr at den globale jihadismen vil være med oss en god stund, og at mange lokale og tilsynelatende isolerte konflikter vil kunne få en viktig pan-islamsk dimensjon. I tillegg vil etniske muslimske grupper som tidligere var lite involvert i global jihadisme, som tyrkere, indere, kurdere, somaliere, kunne bli trukket inn. Dette er allerede i ferd med å skje med pakistanske nettverk. På veldig lang sikt, derimot, dvs i et 20-25 års perspektiv, vil islamisme sannsynligvis bli erstattet av andre ideologier. I terrorismens historie har tilsvarende ideologiske paradigmer (anti-kolonialisme, marxisme) sjelden vart mer enn en generasjon. Det er ingen grunn til at den radikale islamismen skal vare evig.

Det andre er at jeg tror fremtidens terrorgrupper oftere vil drives av nasjonalistiske ideologier (dvs etnisk, kulturelt, religiøst definert), enn av revolusjonære ideologier (sosialt eller økonomisk definert). Årsaken er at kriger skaper nasjonalismer, migrasjon fremhever identitet, og økonomisk ulikhet ofte faller langs etniske skillelinjer. Dette er viktig, for nasjonalismer har en mye sterkere mobiliseringskraft enn sosiale utopier. Det er ikke tilfeldig at selvmordsaksjoner nesten bare utføres av grupper som kjemper om territorium, og nesten aldri av grupper som kjemper for statskupp. Mennesker er villige til å dø for et folk, men ikke for et politisk system.

Når det gjelder operasjonaliseringsevne er det også to ting å merke seg. Det første er at *teknologitviklingen* sannsynligvis vil favorisere militante grupper. Vi ser allerede effekten av Internett. Videre vil private aktører i fremtiden ha tilgang til mer avansert kommunikasjons, krypterings- og overvåkningsteknologi. Nye media vil også endre rekrutterings- og operasjonsmønstre. Vi får mer visuelt materiale som har en sterkere appell til ungdom. Muligheten for å kringkaste på Internett gjør det mulig å få mer oppmerksomhet med færre ressurser og mindre omfattende aksjoner (jf

gisselaksjoner). Bildet er imidlertid ikke helt entydig, for en må huske på at teknologi også øker staters etterretnings- og antiterrorkapasitet.

Det andre er at det kan bli lettere for terrorgrupper å etablere *fristeder*. Bitre erfaringer i Irak, Afghanistan osv kan senke vestlige lands engasjement for fjerne og kompliserte konfliktområder, slik at terrorgrupper kan slå rot. I tillegg kan en svekkelse i USAs evne til avskrekking føre til at stater gir ly til terrorgrupper, enten fordi staten er i opposisjon til USA eller fordi den er presset av innenrikspolitiske faktorer. Historien har vist at tilgang til et fristed er den viktigste styrkemultiplikatoren for en terrorgruppe, fordi det muliggjør trening og voldssosialisering.

La meg avslutte med noen korte spekulasjoner om hva disse utviklingstrekkene betyr for Norge. Først vil jeg si at den generelle faren for terroraksjoner i Norge vil kunne øke noe de kommende 10-15 årene. Økt norsk nærvær i utlandet, økt utenlandsk nærvær i Norge, vekst i den pan-islamske nasjonalismen, nye teknologier, osv – alt dette gjør det usannsynlig at Norge *ikke* skulle bli rammet av en terroraksjon i fremtiden. Den voksende islamofobien i samfunnet vil før eller siden gi seg utslag i mindre voldsaksjoner fra radikaliseret muslimsk ungdom og/eller fra høyre-radikale. Massedrapsaksjoner i Norge er mindre sannsynlig, men kan ikke utelukkes helt.

Når det gjelder faren for aksjoner mot norske mål i utlandet, så avhenger dette naturligvis av vårt militære utenlandsengasjement og av regionale utviklingstrekk. Men det som er viktig å notere er at teknologi- og mediautviklingen vil gjøre Norge betraktelig mer synlig i verden. Gahr Støre sa det veldig godt i forbindelse med Muhammad-striden: "Det som skjer i Norge skjer i verden". Dette gjør igjen at vi raskere og lettere kan få et dårlig image ovenfor radikale bevegelser. Uheldige digitalbilder av norske soldaters påfunn i konfliktområder, en innvandringsfiendtlig kommentar i lokalpolitikken – det finnes mange hypotetiske eksempler på ting som under de rette omstendighetene kan få store implikasjoner for trusselen mot norske interesser.

Videre vil veksten i den pan-islamske nasjonalismen gjøre det generelt mer sensitivt å intervensjonere militært i muslimske land. FFI har studert sammenhengen mellom vestlige militærintervensjoner og forekomsten av internasjonal terrorisme og funnet at den såkalte "spillover"-effekten avhenger av de ideologiske konstellasjonene i krigsteateret og av det aktuelle krigsområdets symbolske verdi. Konflikter som involverer globalt orienterte grupper og/eller kan settes inn i en pan-ideologi har størst eksportpotensiale. Ettersom den pan-islamske nasjonalismen er svært fokusert på territorium og lidelsessymboler, vil militære intervensjoner i muslimske land ha en radikaliserende effekt langt utenfor konfliktområdet.

Dette fører oss naturligvis til det store spørsmålet om hvordan man kan bekjempe den globale jihadismen. Det aller viktigste er å få en politisk løsning på de eksisterende lidelsessymbolene – primært Palestina, Irak og Tsjetsjenia. Invasjonen av Irak var bare den nest største amerikanske

fadesen i kampen mot terror. Den mest katastrofale feilen var forestillingen om at man kan kjempe mot al-Qaida uten å gjøre noe med Palestina-konflikten. USA og Vesten må fremstå som troverdige forsvarere av palestinernes og tsjetsjenernes interesser hvis de skal ha en mulighet til å svekke den pan-islamske nasjonalismen og undergrave Bin Ladins propaganda.

Jeg gjentar mitt hovedbudskap for ordens skyld: Mye peker mot at det vil bli mer internasjonal terrorisme i fremtiden, at den såkalte globale jihadismen vil være med oss i lang tid fremover, men i et langt perspektiv vil det tilkomme nye ideologier og aktører.

Dette var det jeg rakk å si om terrorismens fremtid på 20 og noen minutter – tusen takk for meg.